

**Recenzja rozprawy doktorskiej Chena Goldberga
przygotowana na wniosek Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu**

Recenzję przygotowałem na potrzeby postępowania doktorskiego prowadzonego w oparciu o rozprawę Chena Goldberga w języku angielskim pt. „Approach to Learning of students in teachers' training institutions in Israel and its relation to their cultural dimensions, career choice motives, and academic experience”, promotorem której jest prof. UAM dr hab. Daria Hejwosz-Gromkowska, a promotorem pomocniczym dr Anna Mańkowska. W swoich ocenach kierowałem się zapisami Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 poz. 1668 z późn. zm.). Po zapoznaniu się z przedłożoną mi do recenzji dysertacją stwierdzam, że w mojej opinii spełnia ona wymagania postawione tego typu pracom wskazane w art. 187 przywołanej ustawy, to znaczy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną jej Autora w dyscyplinie pedagogika oraz wykazuje, że posiada on umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a praca stanowi oryginalne rozwiązanie postawionego w niej problemu naukowego. Ponadto uważam, że dysertację Chena Goldberga wyróżniają jej dojrzałość i jakość naukowa. Przesłanki i uzasadnienie, na których opieram moją wysoką ocenę dysertacji przygotowanej przez Chena Goldberga, wraz z charakterystyką pracy przedstawiam poniżej.

Wprowadzenie w obszar problemowy dysertacji i ocena jego pedagogicznego znaczenia

Edukacja może być rozumiana jako wyraz troski o przyszłość i sposób jej kształtowania. Tu i teraz organizujemy rzeczywistość edukacyjną, tworzymy praktyki, ścieżki kariery, modelujemy składające się na nią procesy, jej instytucje, środowisko i infrastrukturę, jednocześnie jej kształt, charakter jest znacząco związany z właściwą naszemu społeczeństwu ontologią oczekiwań. Chcę przez to powiedzieć, że nasze indywidualne i społeczne wyobrażenia możliwych przyszłości wraz z pragnieniem dobrego życia i współtworzenia wystarczająco przyzwoitego społeczeństwa naznaczają, przenikają współczesną nam edukację. Stąd też z jej kształtu można odczytać nasze dążenia, nadzieje, niepokoje i lęki związane z przyszłością. Z kolei kształt i charakter, jaki w naszym tu i teraz nadajemy edukacyjnej rzeczywistości, wykroczy daleko poza horyzont naszej edukacyjnej codzienności i określi w pewnym zakresie rozwój, kompetencje i możliwości społeczeństwa, które dopiero ma nadejść. Posłużę się tu ilustracją, która nawiązuje do powiedzenia słynnego architekta i artysty Le Corbusiera, że „rzeczywistość dzisiejsza to wczorajsza utopia”, a którą to wyraża pytanie, czy architektura używanych dzisiaj przez nas budynków szkolnych nie jest ucieleśnieniem marzeń o nowoczesnej edukacji epoki rewolucji przemysłowej? Co nam dzisiaj daje, a co odbiera?

Zwracam uwagę na ten utopijny wymiar edukacji, ponieważ moim zdaniem dysertację przygotowaną przez Chena Goldberga można rozpatrywać w perspektywie utopizmu pedagogicznego, rozwijającego się w ramach interdyscyplinarnych badań utopian studies. W tej właśnie perspektywie odczytuję ogólną intencję wyrażoną przez Autora w Abstrakcie dysertacji, a mianowicie: „Zrozumienie izraelskiej edukacji oraz procesu kształcenia nauczycieli pozwala wskazać na istotne cechy przyszłych nauczycieli w Izraelu, kształt i charakter izraelskiego systemu edukacji oraz izraelskiego społeczeństwa jako całości. Takie zrozumienie jest konieczne w świetle wyzwań społeczno-kulturowych, przed którymi stoi Izrael współcześnie”. Dla lepszego przedstawienia tej intencji przytoczę jeszcze jeden fragment ze Wstępu, w którym Autor podkreśla, że „szczególnie ważne jest zbadanie, w jaki sposób kultura wpływa na podejście do uczenia się studentów w instytucjach kształcenia nauczycieli, ponieważ są oni agentami

przyszłych zmian społeczno-kulturowych” (s. 16). Od razu jednak chciałbym dodać, że Badacz w swojej pedagogicznej trosce o przyszłość izraelskiej edukacji orientuje się na inny sposób mówienia o przyszłości, który za André-Clément Découflé i zgodnie z jego kategoryzacją możemy nazwać planowaniem czy projektowaniem. Orientacja na planowanie jest spójna ze studium teoretyczno-empirycznym, którym jest dysertacja. Wnioski z badań prowadzonych w strategii ilościowej, które w mojej ocenie z powodzeniem zrealizował Chen Goldberg, przynoszą diagnozę, rekomendacje i praktyczne implikacje, które razem wzięte są gotowe do wykorzystania przy planowaniu zmian. Odchodząc od kwestii intencji towarzyszącej Autorowi dysertacji, warto w tym miejscu dookreślić to, jak Chen Goldberg widzi znaczenie, oryginalność i umiejscowienie przeprowadzonych badań.

Badacz koncentruje uwagę na charakterze podejścia do uczenia się studentów uczelni kształcących nauczycieli w północnym Izraelu z wykorzystaniem współczesnego wariantu teorii Approach to Learning (ATL). Pyta, w jaki sposób Podejście do uczenia się (ATL) studentów w instytucjach kształcenia nauczycieli w Izraelu wiąże się z wymiarami kulturowymi ich tożsamości, motywami wyboru kariery i postrzeganym doświadczeniem akademickim? (s. 20) Wskazuje, mając na uwadze te instytucje, że „nasze rozumienie roli, jaką odgrywają pochodzenie i orientacja kulturowa studentów w procesach ich uczenia się oraz osiągniętych rezultatach, jest ograniczona” (s. 15). Uzupełnienie prawidłowo w mojej ocenie zidentyfikowanej luki poznawczej pozwoliłoby zdaniem Badacza przemyśleć strategię tworzenia warunków równych szans w edukacji formalnej dla osób z różnych grup kulturowych. Jest to szczególnie ważne w silnie zróżnicowanym i podzielonym narodowo, etnicznie, religijnie i społecznie Izraelu, które to zróżnicowanie przekłada się między innymi na współistnienie obok siebie w zasadzie oddzielnych subsystemów edukacji. To zróżnicowanie współtworzy także warunki rozwoju nierówności społecznych zagrażających spójności społeczeństwa Izraela i jego przyszłości. Stąd wyrównywanie szans w edukacji formalnej nauczycieli mogłoby przełożyć się na zmniejszenie się rozwarstwienia społecznego i segmentacji. Innymi słowy, zdolność wspierania przyszłych potrzeb społeczeństwa Izraela przez system edukacji zależy zdaniem Autora od procesu i jakości kształcenia nauczycieli, które składają się na ich kapitał ludzki.

Nie mam wątpliwości, że obszar badawczy eksplorowany przez Autora dysertacji jest aktualny oraz niezwykle ważny dla teorii i praktyki edukacyjnej. Uważam, że Autor dysertacji właściwie i precyzyjnie określa, uzasadnia i lokuje społeczną i naukową wartość, użyteczność i oryginalność swoich badań. Przyznam, że nie tak często czytam i recenzuję prace i publikacje naukowe tak dobrze i głęboko osadzone w relacji do palących, aktualnych problemów społecznych. Zgadzam się z Autorem, który umieszcza swoje badania obok pedagogiki, także w obszarze socjologii, wskazując na ich interdyscyplinarny charakter. Ponadto w mojej ocenie zawartość dysertacji, o której szerzej w dalszych partiach recenzji, ukazuje Badacza erudytę, który wzorcowo korzysta z wiedzy z zakresu pedeutologii, teorii kształcenia, pedagogiki szkoły wyższej, psychologii uczenia się, socjologii edukacji, antropologii kulturowej, pedagogiki międzykulturowej i porównawczej, a także metodologii badań społecznych. Chciałbym też podkreślić, że mimo iż badania dotyczą rzeczywistości edukacyjnej Izraela, Chen Goldberg moim zdaniem dobrze wpisuje się w tradycje badań i budzące uznanie dokonania naukowe we wskazanych zakresach badaczek i badaczy z Wydziału Nauk Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Ocena części teoretycznej dysertacji

Część teoretyczna dysertacji składa się z trzech rozdziałów i zajmuje łącznie prawie 300 stron tekstu. Zrodziło to we mnie pytanie, czy część teoretyczna nie jest nadmiernie rozbudowana. Jednak lektura kolejnych rozdziałów tej części utwierdziła mnie w przekonaniu, że zarówno dobór, złożoność, jak i układ treści są w pełni uzasadnione. Od razu dodam, że pozwolę sobie zrezygnować ze szczegółowego

omówienia zawartości poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów dysertacji na rzecz wskazania na te jej elementy i cechy, na których wspieram moją wysoką jej ocenę.

W centrum pierwszego rozdziału „Theoretical background” (s. 24-172) Chen Goldberg umieszcza dwie teorie – Approaches to Learning Ference Martona i Cultural Dimensions Geerta Hofstede, oraz zagadnienia związane z motywacjami wyboru studiów wyższych i kariery nauczyciela oraz kulturowymi aspektami doświadczeń studentów związanych z akademickim uczeniem się. O wysokich kompetencjach badacza wiele dobrego mówi moim zdaniem jakość i zakres rekonstrukcji użytych do badań teorii. Po pierwsze, w jednym i drugim przypadku Autor dysertacji przekonująco i z dbałością argumentuje na rzecz ich wyboru. Są one odpowiednio dobrane do strategii ilościowej prowadzonych badań i umożliwiają użycie w badaniach własnych wystandaryzowanych kwestionariuszy. Ponadto, są to teorie i związane z nimi narzędzia wykorzystywane przez licznych badaczy w wielu zróżnicowanych kontekstach badawczych, a przez to zweryfikowane i udoskonalone. Dobrze świadczy o Badaczu rzetelne omówienie wykorzystania obu teorii przez innych badaczy, w tym również w obszarze badań edukacyjnych. Po drugie, zaletą opracowania Chena Goldberga, która pozytywnie świadczy w mojej opinii o świadomości badawczej Autora dysertacji, jest praca na bogatej i każdorazowo właściwie dobranej, reprezentatywnej literaturze przedmiotu. Chciałbym to podkreślić – Autor operuje imponującą ilością źródeł, wykorzystanie jej nie ma charakteru jedynie nominalnego. Co więcej, Chen Goldberg nie ogranicza się do czytelnych, kompletnych i dokładnych rekonstrukcji teorii oraz prześledzenia ich ewolucji i uzupełnień od czasów ich powstania. Przeprowadza również z udziałem bogatej literatury przedmiotu dyskusję nad ich krytyką i ograniczeniami. Odczytuję to jako świadomy zabieg – Badacz sięga po sprawdzone, wielokrotnie wykorzystywane, dobrze udokumentowane oraz cenione w środowisku badaczy społecznych teorie i narzędzia. Należy podkreślić, że praca nie traci przy tym na oryginalności. Badacz poprawnie łączy teorie i stosuje do rozwiązywania dotychczas niebadanej nimi problematyki. Po trzecie, chciałbym zwrócić uwagę na prezentowany przez Chena Goldberga wysoki poziom kompetencji teoretycznych. Badacz nie tylko sprawnie i zrozumiale posługuje się ujęciami teoretycznymi, pojęciami i językiem naukowym. Twórczo i biegle je przekształca, łączy ze sobą, modyfikuje. Co więcej, respektuje ograniczenia przyjętych rozwiązań teoretycznych i pojęć. Jeszcze raz chciałbym zaznaczyć, że Autor nie tylko unika niejasności dyskusowania teorii, ale nie wprowadza treści, które można byłoby uznać za zbędne, poboczne lub nadwyżkowe.

To, co zostało dotąd powiedziane na temat jakości części teoretycznej dysertacji, ma zastosowanie do podrozdziału trzeciego (s. 127-172), mimo jego nieco odmiennego charakteru. Chen Goldberg koncentruje się tutaj nie tyle na pojedynczych teoriach, co na opracowaniu zagadnień motywacji wyboru studiów wyższych i kariery nauczyciela oraz kulturowych aspektów doświadczeń studentów związanych z akademickim uczeniem się. W mojej ocenie Badacz umiejętnie dobiera i wykorzystuje teorie socjologiczne i pedagogiczne oraz rekonstruuje wiedzę i wyniki badań dotyczące obu zagadnień, aby uzyskać miarodajną charakterystykę omawianych zjawisk. Ponieważ w swoich badaniach Chen Goldberg koncentruje się na związku pochodzenia i orientacji kulturowej studentów z przebiegiem i efektami ich uczenia się, również w przypadku tych dwóch zagadnień Autor dysertacji poświęca wiele uwagi czynnikom kulturowym określającym omawiane w podrozdziale zjawiska. Jednocześnie w ten sposób uzasadnia wzięcie ich pod uwagę w koncepcji badań własnych. Podrozdział zachowuje wysokie standardy naukowe, nie chciałbym powtarzać wcześniej wyrażonych już ocen. Jedynie diskutowane przez Autora dysertacji we wstępie do podrozdziału rozróżnienie edukacji wielo- i międzykulturowej (s. 129-130) wzbudziło moje wątpliwości. Nie uważam, że w świetle literatury przedmiotu kwestia została właściwie zreferowana, tzn. rozróżnienie pozostaje nieczytelne, nie uważam jednak, że ta kwestia jest istotna w kontekście koncepcji badań. Sam Autor również nie nadał jej większego znaczenia w kontekście rozwiązywania problematyki badawczej, stanowi ona część wprowadzenia do podrozdziału.

Kolejne dwa rozdziały dają czytelnikowi wgląd w konteksty projektowanych przez Chena Goldberga badań istotne dla interpretacji i rozumienia ich wyników. W rozdziale drugim (s. 173-251) Autor przedstawia sytuację gospodarczo-demograficzną Izraela i jej znaczenie dla kondycji systemu edukacji, omawia wybrane, znaczące aspekty tworzenia się izraelskiego społeczeństwa, charakteryzuje jego główne grupy społeczno-kulturowe i trendy demograficzne. Omawia także znaczące inwestycje społeczne realizowane w Izraelu jako sposób na łagodzenie wyzwań społecznych, w tym w obszarze edukacji. Z kolei rozdział trzeci (s. 252-301) to rzeczowe przedstawienie z różnych perspektyw (m.in. kariery edukacyjnej uczniów, własności i podległości prawnej, rodzaju nadzoru, różnicy etniczno-narodowościowej) złożonej struktury i specyfiki systemu edukacji Izraela, cech, składu, kondycji i segmentacji jego kadry dydaktycznej, a także kształtu i reform izraelskiego szkolnictwa wyższego, ze szczególnym uwzględnieniem instytucji, które kształcą nauczycieli. Rozdziały te nie ustępują swoją jakością rozdziałowi pierwszemu, a dają moim zdaniem podstawy do uzupełnienia pozytywnej, wysokiej oceny części teoretycznej dysertacji o kolejne argumenty.

Po pierwsze, zawartość tych rozdziałów obrazuje rozległość wiedzy Autora dysertacji, jej niepowierzchnowość i imponującą jakość jej uporządkowania. Również w tych rozdziałach Chen Goldberg operuje imponującą ilością źródeł. Badacz widzi kształcenie nauczycieli i kondycję izraelskiego systemu edukacji w licznych, złożonych relacjach względem jego kontekstów historycznych, kulturowych, społecznych, ekonomicznych i politycznych, rozumie tę złożoność i potrafi ją merytorycznie, korzystając z wiedzy naukowej klarować. Po drugie, korzysta z wielu zróżnicowanych źródeł wiedzy, świadomie i umiejętnie je ze sobą łączy. W swoich erudycyjnych rekonstrukcjach i omówieniach korzysta z opracowań naukowych z różnych dyscyplin nauk społecznych i humanistycznych, wyników badań ilościowych, w tym porównawczych międzynarodowych, urzędowych danych statystycznych i dokumentów prawnych. Po trzecie, w kontekście łączenia wiedzy z odmiennych co do swojego charakteru źródeł pojawia się pytanie o sposób ich doboru i weryfikację. W mojej ocenie Badacz ma świadomość znaczenia krytyki źródeł, czego dowodzi uważna selekcja, weryfikacja i konfrontowanie danych. Chciałbym dodać, że treści obu rozdziałów pomagają dobrze zrozumieć wyzwania, przed którymi stoi izraelska edukacja, a które motywują Chena Goldberga do badań.

Ocena części metodologicznej i badawczej dysertacji

Wysoko oceniam również części metodologiczną oraz badawczą dysertacji. W rozdziale metodologicznym (s. 302-339) Chen Goldberg prezentuje w odpowiedniej kolejności komplet informacji, które dają czytelnikowi dobry, klarowny wgląd w projekt badań i jego konteksty. Swoje badania Chen Goldberg realizuje w paradygmacie pozytywistyczno-indukcyjnym, strategii ilościowej, wykorzystując jako narzędzie zbierania danych pięcioczęściowy walidowany kwestionariusz z pytaniami zamkniętymi, umożliwiający korelacyjne wnioskowanie statystyczne. Badania zostały przeprowadzone na reprezentatywnej próbie 314 studentów z trzech (spośród jedenastu) pluralistycznych i świeckich instytucji kształcących nauczycieli, które znajdują się w części północnej terytorium Izraela. Postawiony przez Chena Goldberga główny problem badawczy: „W jaki sposób Podejście do uczenia się (ATL) studentów w instytucjach kształcenia nauczycieli w Izraelu wiąże się z wymiarami kulturowymi ich tożsamości, motywami wyboru kariery i postrzeganym doświadczeniem akademickim?” (s. 302), zostaje poprawnie rozpisany na szereg pytań szczegółowych i hipotez badawczych. Takie zoperacjonalizowanie zmiennych umożliwia wgląd w konstrukcje przyjętego modelu badawczego i korelacyjnego wnioskowania statystycznego, które dokładnie omawia i charakteryzuje Autor dysertacji. W skrócie, na użytek tej recenzji ów model relacji zmiennych możemy zobaczyć w planie czasowym i kolejno następujących po sobie sekwencjach życia przyszłych nauczycieli, jak wskazuje Chen Goldberg: „W pierwszej kolejności dochodzi do konsolidacji wymiarów kulturowych, potem we wczesnej dorosłości dochodzi do wyboru

kariery zawodowej, a następnie zapisania się do instytucji kształcenia nauczycieli. Po rozpoczęciu studiów studenci najpierw oceniają jakość swojego doświadczenia akademickiego, a następnie podejmują decyzję o odpowiednim podejściu do uczenia się” (s. 304).

W swojej ocenie tej części pracy chciałbym zwrócić uwagę na konstrukcję relacji między nią a częścią teoretyczną. Przyjęte, opracowane i powiązane ze sobą przez Chena Goldberga teorie znajdują swoje odzwierciedlenie w projekcie badań. Znaczenie jakości tego powiązania ukaże nam się ponownie w części badawczej pracy, w której Badacz prezentuje analizę i interpretację zebranych danych, a także wnioski i ustalenia. To jakość powiązania części teoretycznej i metodologicznej uzasadnia i uwiarygadnia wyniki badań. Uważam, że Autor dysertacji miał to na uwadze i dołożył wszelkich starań, aby ten efekt osiągnąć. W mojej ocenie badania są właściwie zaprojektowane z punktu widzenia standardów obowiązujących w naukach społecznych. Autor dysertacji sprawnie operuje wiedzą z zakresu metodologii. Dokładnie i w odpowiedniej kolejności przeprowadza nas przez charakterystykę swoich badań własnych, dostarczając wyczerpujących informacji na temat projektu badań: od wskazania celu, przedmiotu i problemu badawczego, przez omówienie przyjętego modelu badawczego, wskazanie problemów szczegółowych i hipotez, omówienie doboru próby badawczej, sposobu jej skonstruowania i struktury, usystematyzowane przedstawienie konstrukcji narzędzia (ankiety), po informacje dotyczące przebiegu badań i etapów analizy danych oraz oprogramowania wykorzystanego do analizy danych statystycznych. Dodatkowo rozdział zawiera, obok charakterystyki paradygmatu pozytywistycznego oraz strategii ilościowej badań także, niejako polemicznie, charakterystykę paradygmatu naturalistycznego i strategii badań jakościowych (s. 317-321). Intencje Autora nie są dla mnie tutaj jasne, niezależnie jednak od nich, również ta sekcja spełnia standardy przewidziane dla prowadzenia badań naukowych.

W rozdziale piątym (s. 340-379) Autor dysertacji prezentuje i omawia wyniki badań własnych. Przed analizą postawionych hipotez Badacz przedstawia to, w jaki sposób cechy respondentów są odzwierciedlone i powiązane ze zmiennymi badawczymi. Otrzymane wyniki badań ankietowych, które stanowią podstawę weryfikacji postawionych hipotez, przedstawione są w tabelach i systematycznie, prawidłowo omówione.

W rozdziale szóstym (s. 380-407) Autor dysertacji dyskutuje otrzymane wyniki badań, przedstawia wnioski z badań oraz swoje rekomendacje. Ponieważ nie referowałem poszczególnych hipotez badawczych, nie będę też referował szeregu otrzymanych przez Chena Goldberga wyników badań. W swojej opinii chciałbym jednak zwrócić uwagę na kilka cech tej części rozdziału, które moim zdaniem dają wgląd w jakość dysertacji oraz w kompetencje naukowe jej Autora. Warto zaznaczyć, że Badacz w przedstawianiu wyników i ich interpretacji jest ostrożny i wyważony, wyraźnie dba o rzetelność, adekwatność, a także czytelność ustaleń. Każdy z wyników badań omawia dokładnie i wyczerpująco, w czym pomaga prawidłowe ustrukturuwanie tego rozdziału. Poszczególne ustalenia interpretowane są przez niego we właściwym kontekście teoretycznym i konfrontowane są z wynikami innych badań. Tutaj jeszcze raz daje o sobie znać wartość i jakość części teoretycznej dysertacji. Ten porządek w referowaniu wyników badań stanowi dobry kontekst dla klarownego przedstawienia wniosków i praktycznych implikacji (s. 401-404). W moim przekonaniu ustalenia i wnioski, do których konsekwentnie przez kolejne etapy prowadził nas Badacz, dają podstawę do stwierdzenia, że praca stanowi oryginalne rozwiązanie postawionego w niej problemu naukowego. Owo rozwiązanie jest złożone i być może część z nas oczekiwałaby dalej idących wniosków i ustaleń oraz wynikających z nich praktycznych implikacji. Ja jednak chciałbym w tym miejscu zwrócić uwagę na ostatnie cztery strony tekstu, zawierające rekomendacje (s. 404-407). Autor dysertacji daje w nich moim zdaniem świadectwo świadomości ograniczeń, które są własnością podjętych przez niego badań, i dopuszcza do głosu wątpliwości. W rekomendacjach Chen Goldberg wskazuje, w jaki sposób i na jakiej drodze można próbować je przezwyciężyć. Jest to niezwykle moim zdaniem cenne osiągnięcie naukowe Badacza.

Struktura treści rozprawy, ocena źródeł i ich wykorzystania

Przedstawienie przesłanek, na których wsparłem swoją wysoką ocenę części teoretycznej, metodologicznej i badawczej, stała się okazją do przedstawienia struktury treści dysertacji. Można uznać ją za „klasyczną” dla prac teoretyczno-empirycznych. Mam nadzieję, że moje omówienie wskazuje na prawidłowe ustrukturuwanie każdej z części i każdego z rozdziałów, tak je oceniam. Podział treści jest transparentny, zachowuje konsekwentny układ logiczny, ułatwia w mojej opinii poruszanie się po wielości powiązanych ze sobą zagadnień. Dodatkowo chciałbym zwrócić uwagę na dbałość o powiązanie między kolejnymi sekcjami dysertacji. Każda z nich kończy się celnym i czytelnym podsumowaniem, które wskazuje na zasadnicze jej treści, a także ukazuje ich związek z kolejną porcją wiedzy. Podobnie wysoką jakością cechują się wprowadzenia, które Autor umieszcza na początku niemal każdej sekcji. Pomimo bogactwa wprowadzonych wątków tematycznych i kontekstów teoretycznych, Chenowi Goldbergowi udało się moim zdaniem zachować spójną konstrukcję wywodu i klarowną narrację. Wyrazistą pod względem intencji, konsekwentnie prowadzoną, poznawczo angażującą. Odstania ona wysoki stopień refleksyjności i dojrzałość akademicką Autora dysertacji.

Osobną uwagę chciałbym poświęcić jeszcze jednemu atutowi tej pracy. Prawie 60 stron (s. 408-467) zajmuje dobrze edytorsko przygotowana imponująca bibliografia wykorzystanych źródeł. Imponująca jest nie tylko wielość wykorzystanych źródeł, a – na co wskazywałem już wcześniej – merytoryczne i optymalne ich wykorzystanie. Innymi słowy, nie ma tu nic przygodnego. Literatura jest dobrze dobrana i reprezentatywna dla podejmowanych zagadnień, uzasadnienie wykorzystana. Już tylko nadmienię, że na końcu pracy znajdują się załączniki – kwestionariusz oraz trzy tabele przedstawiające analizy porównania podejścia uczniów do nauki według pochodzenia etnicznego i religijności, korelacji między ATL studentów a ich wiekiem, etapem nauki i statusem ekonomicznym oraz regresji ATL studentów jako zmiennych zależnych na charakterystykach respondentów jako zmiennych niezależnych (s. 468-475).

Konkluzja: Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska Chena Goldberga pt. „Approach to Learning of students in teachers’ training institutions in Israel and its relation to their cultural dimensions, career choice motives, and academic experience” jest w mojej ocenie oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną jej Autora w dyscyplinie pedagogika, dowodzi, że posiada on umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Stwierdzam tym samym, że zostały spełnione przez Kandydata do stopnia doktora warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2021.478 t.j. ze zm.), wobec czego **popieram wniosek o nadanie Chenowi Goldbergowi stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika**. Ponadto uważam, że wysoki poziom dysertacji zasługuje na wyróżnienie, dlatego zwracam się do Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu o możliwość rozpatrzenia takiego wniosku.

dr hab. Rafał Włodarczyk, prof. UWr